

УДК 330.366+339.5.053.7

Кухарук А.Д.*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародної економіки
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

Статтю присвячено вирішенню наукового завдання з удосконалення теоретико-методичних положень щодо оцінювання рівня економічної стійкості промислових підприємств на міжнародних ринках. Проаналізовано наукові підходи до оцінювання економічної стійкості підприємств, удосконалено класифікацію методів такого оцінювання через введення класифікаційної ознаки «інформаційна база оцінювання». Обґрунтовано методику визначення рівня економічної стійкості підприємств з урахуванням нестабільності розвитку міжнародних ринків. Запропоновано використовувати показник реакції грошових потоків у процесі аналізу фінансової складової економічної стійкості промислових підприємств на міжнародних ринках.

Ключові слова: економічна стійкість, оцінювання економічної стійкості, фінансова стійкість, прибуток від експортних операцій, реакція грошових потоків.

Кухарук А.Д. ОЦЕНИВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ НА МЕЖДУНАРОДНЫХ РЫНКАХ

Статья посвящена решению научной задачи по совершенствованию теоретико-методических положений оценивания уровня экономической устойчивости промышленных предприятий на международных рынках. Проанализированы научные подходы к оценке экономической устойчивости предприятий, усовершенствована классификация используемых методов при помощи введения классификационного признака «информационная база оценивания». Обоснована методика определения уровня экономической устойчивости предприятий с учетом нестабильности развития международных рынков. Предложено использовать показатель реакции денежных потоков в процессе анализа финансовой составляющей экономической устойчивости промышленных предприятий на международных рынках.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, оценивание экономической устойчивости, финансовая устойчивость, прибыль от экспортных операций, реакция денежных потоков.

Kukharuk A.D. EVALUATION OF ECONOMIC SUSTAINABILITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES ON INTERNATIONAL MARKETS

The article is devoted to the scientific objectives of improving the theoretical and methodological foundations of evaluation of economic sustainability of industrial enterprises on international markets. It analyzes scientific approaches to the evaluation of economic sustainability, improves classification of its methods through the introduction of classification criteria «information base of evaluation». The article argues the technique of determining the level of economic sustainability given the instability of international markets. There is suggested to calculate the reaction of cash flows in assessing the financial component of economic stability of industrial enterprises on international markets.

Keywords: economic sustainability, evaluation of economic sustainability, financial sustainability, income from exports, reaction of cash flows.

Постановка проблеми. Формування економічної стійкості вітчизняних промислових підприємств є стратегічним завданням розвитку України. Протягом останніх років виконання цього завдання відбувається в умовах нестабільності функціонування більшості складових національної та світової економіки. Виникає необхідність розробки та реалізації нових ефективних інструментів забезпечення економічної стійкості промислових підприємств на міжнародних ринках, з орієнтацією на гармонізований розвиток у глобальному економічному середовищі. Встановлення достовірного рівня результативності таких управлінських інструментів можливе за умови адекватного оцінювання рівня економічної стійкості до та після їх застосування. Процес такого оцінювання є складним через наявність низки проблем, які потребують вирішення, а саме: складність формування інформаційної бази оцінювання в умовах нестачі або неактуальності даних; труднощі при виборі одного специфічного методу за відсутності загальноприйнятої методології оцінювання; суперечність між розумінням сутності поняття «економічна стійкість» та вибором індикаторів та показників економічної стійкості підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади оцінювання рівня економічної стійкості промислових підприємств є предметом дослідження багатьох авторів. Найбільш

повно відповідні наукові положення розкрито у роботах вітчизняних та російських авторів. Так, у роботі С.Н. Анохіна [1] загальний рівень економічної стійкості підприємства пропонується визначати за результатами аналізу підсистем економічної стійкості, з використанням формули середньої геометричної. В.І. Аранчій та М.О. Удовіченко [2] сформулювали алгоритм отримання інтегральної оцінки рівня економічної стійкості підприємств, який передбачає використання показників фінансового стану, а також коефіцієнту якісного складу працівників. О.В.Ареф'євою та Д.М. Городинською у роботі [3] запропоновано методику інтегрального оцінювання економічної стійкості, яка передбачає проведення аналізу таких складових економічної стійкості: фінансової, виробничої, кадрової, маркетингової, інвестиційної. Н.І. Верхоглядова та І.В. Кононова [4] виокремлюють також інноваційну, соціальну та ринкову складові економічної стійкості та пропонують при відповідному інтегральному оцінюванні визначати рівень ризику втрати підприємством стійкості кожної складової. А.В. Коняшова [5] пропонує формулювати висновок щодо рівня економічної стійкості підприємства через порівняння значень фактичних показників із нормативними або середньогалузевими, а також додатково виділяє екологічну складову економічної стійкості підприємства.

Таким чином, науковцями сформовано теоретико-методологічні засади оцінювання рівня економічної стійкості промислових підприємств. Проте недостатньо дослідженими залишаються особливості оцінювання реакції складових економічної стійкості промислових підприємств на негативні фактори зовнішнього середовища в умовах їх функціонування на міжнародних ринках.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є вдосконалення наукових положень щодо оцінювання рівня економічної стійкості промислових підприємств на міжнародних ринках. Задля досягнення визначеної мети поставлено такі завдання:

- виокремити наукові підходи до оцінювання рівня економічної стійкості підприємств;
- удосконалити класифікацію методів оцінювання рівня економічної стійкості підприємств;
- обґрунтувати методику оцінювання рівня економічної стійкості підприємств з урахуванням нестабільної розвитку міжнародних ринків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наявність значної кількості методів оцінювання рівня економічної стійкості підприємств пов'язується з тим, що дослідники дотримуються різних наукових підходів до відповідного оцінювання. Першопричиною розбіжностей у позиціях науковців є комплексність та багатогранність поняття «економічна стійкість підприємства».

Аналіз наукових джерел [1-8] надає можливість узагальнити, що оцінювання рівня економічної стійкості підприємств може проводитися за такими науковими підходами (табл. 1).

Окремої уваги заслуговує комплексний підхід до оцінювання рівня економічної стійкості підприємств

Таблиця 1

Характеристика наукових підходів до оцінювання рівня економічної стійкості підприємств

№ п/п	Назва підходу	Зміст підходу
1	Системний	Методика оцінювання за даним підходом базується на виокремленні підсистем економічної стійкості підприємств, оцінюванні їх стану та визначенні взаємовпливу станів таких підсистем.
2	Структурний	За даним підходом, економічну стійкість підприємства доцільно поділяти на складові з визначенням їх вагомості, проте без чіткого визначення взаємозв'язку.
3	Функціональний	Оцінювання рівня економічної стійкості передбачає визначення можливості підприємства як відкритої системи до виконання покладених на нього функцій в умовах зовнішнього середовища.
4	Ресурсний	За даним підходом оцінювання рівня економічної стійкості зводиться до встановлення рівня ефективності використання підприємством усіх видів ресурсів за наявності негативних зовнішніх та внутрішніх факторів.
5	Сценарний	Рівень економічної стійкості підприємства визначається та прогнозується з урахуванням можливих альтернативних умов функціонування підприємства (передбачає розробку сценаріїв).

Джерело: визначено на основі аналізу наукових джерел [1-8]

ства, який передбачає часткове поєднання двох або більше підходів, які представлено у таблиці 1. Так, Н.І. Верхоглядова та І.В. Кононова у роботі [4] зазначають, що «в результаті застосування комплексного підходу формується методика комплексної оцінки стійкості функціонування, що дає можливість проводити як ретроспективну, так і перспективну оцінку стійкості на основі зведення певної кількості показників в один комплексний показник».

У межах кожного із охарактеризованих вище наукових підходів передбачено вибір методів оцінювання економічної стійкості. Наукове узагальнення змісту наявних методів здійснює О.А. Отченашенко в роботі [7]. Згідно із класифікацією, представленою І.М. Семененко [8, с. 51-52], методи оцінювання економічної стійкості підприємства доцільно поділяти на чотири групи (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація методів оцінювання економічної стійкості підприємства

№ п/п	Класифікаційна ознака	Види методів
1	Кількість рівнів оцінювання	Однорівневі; багаторівневі.
2	Спосіб розрахунку показника економічної стійкості	Адитивний; мультиплікативний; змішаний; інші.
3	Величини, які використовуються при оцінюванні	Методи, що базуються на використанні: - лише відносних величин; - лише абсолютних величин; - відносних та абсолютних величин.
4	Наявність вагових коефіцієнтів	Методи, за яких вагові коефіцієнти використовуються; не використовуються.

Джерело: складено за матеріалами [8, с. 51-52]

Як зазначає В.І. Аранчій, «у науковій економічній літературі стійкість підприємства частіше розглядається тільки з позиції його фінансового положення, платоспроможності, рівня ймовірності банкрутства, а також як здатність господарюючих суб'єктів не відхилятися від траєкторії свого розвитку за темпами зростання прогнозованих показників при впливі на них зовнішніх і внутрішніх факторів» [2, с. 12]. Частково погоджуючись із думкою автора, варто доповнити, що розрахунок показників фінансового стану підприємства, який часто виконується при оцінюванні рівня його економічної стійкості, в основному ґрунтується на використанні даних про результати діяльності підприємства за певний період. Інформаційною базою такого оцінювання слугують баланс, звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал тощо. Таким чином, передбачається аналіз рівня економічної стійкості підприємства за період, що вже минув. З одного боку, такий підхід надає можливість прогнозувати зміну отриманих розрахункових значень комплексного показника у майбутньому, проте він не дозволяє встановити рівень поточної стійкості підприємства до впливу факторів мінливого ринкового середовища.

Використання річної фінансової звітності при оцінюванні рівня економічної стійкості промислового підприємства також ускладнює процес виявлення його реакції на такі швидкозмінювані фактори, як, наприклад, курс іноземної валюти. Вирішення цієї проблеми набуває особливої актуальності при аналізі діяльності вітчизняних промислових підприємств як

на внутрішніх, так і на міжнародних ринках, через високий рівень кореляції сукупного доходу підприємства та вартості імпортованої сировини, матеріалів, напівфабрикатів. Також за основу оцінювання рівня економічної стійкості доцільно покласти визначення здатності підприємства зберігати економічну рівновагу при зниженні платоспроможності стратегічних партнерів, наявних та потенційних замовників продукції.

З урахуванням попередніх міркувань, можна зробити висновок, що класифікацію методів оцінювання економічної стійкості підприємств, яку представлено у таблиці 2, доцільно удосконалити. Так, пропонується введення додаткової класифікаційної ознаки: інформаційна база оцінювання. Тоді, за інформаційною базою, яка використовується при оцінюванні економічної стійкості підприємства, методи розподілятимуться на такі, що використовують:

- дані фінансової річної звітності;
- дані про поточну діяльність підприємства;
- дані про поточну діяльність та матеріали річної фінансової звітності.

Під даними про поточну діяльність підприємства розуміється інформація щодо розрахунків із поставачальниками та замовниками (сплачені рахунки-фактури, складені акти виконаних робіт, податкові та видаткові накладні, регулярні виписки про рух грошових коштів за поточними рахунками у банках в національній та іноземній валютах тощо). Використання такої інформації надасть можливість суттєво підвищити якість отриманих оцінок економічної стійкості підприємства за рахунок зменшення періоду запізнення оцінювання (періоду між виникненням негативного фактора та аналізом протистояння підприємства впливу даного фактора).

При цьому пропонується використовувати у процесі комплексного оцінювання показників, що здатні характеризувати рівень стійкості поточної діяльності промислових підприємств до впливу негативних факторів безпосередньо після моменту їх виникнення. За рахунок цього досягається конкретизація отриманих результатів та підвищується їх практична цінність як підґрунтя для прийняття управлінських рішень.

У випадку комплексного підходу, коли за мету поставлено отримання загального показника економічної стійкості, важливо вилучити з процедури оцінювання часткові показники, що мають високий рівень взаємної кореляції. Так, підвищення достовірності отриманої загальної оцінки можливо досягти при використанні лише результативних ознак за кожною із складових діяльності підприємства.

Наприклад, індикатором фінансової складової економічної стійкості промислових підприємств на міжнародних ринках може бути обрано прибуток від здійснення експортних операцій, що отриманий з моменту негативних змін на релевантному міжнародному ринку. Тоді показник фінансової стійкості підприємства (суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності) буде характеризувати реакцію грошових потоків від виконання експортних зобов'язань на появу негативних факторів безпосередньо після моменту їх виникнення та розраховується за формулою:

$$P_{en} = \frac{ПЕО_{t+m}}{ПЕО_{t-n}}$$

де P_{en} – показник реакції грошових потоків;

$ПЕО$ – прибуток від здійснення експортних операцій;

t – момент виникнення фактора, що негативно впливає на фінансову стійкість підприємства;

m – період часу, який минув після виникнення негативного фактора;

n – період часу від моменту здійснення прибуткової експортної операції до моменту t .

Задля можливості оцінювання реакції грошових потоків у динаміці необхідно дотримуватися вимог до вихідних даних, зокрема, порівнювати отриманий прибуток за періоди однакової тривалості. Проте, оскільки на різних етапах діяльності підприємства постійно виникають різні негативні фактори, і періодичність їхньої появи зазвичай не є однаковою, доцільно перед аналізом показника (P_{en}) у динаміці здійснити таку обробку вихідних даних: встановити наявність та визначити види факторів, що здатні негативно впливати на зовнішньоекономічну діяльність промислового підприємства та на рівень його економічної стійкості; визначити орієнтовні моменти виникнення таких факторів та періоди їх існування. Після проведення зазначених процедур визначаються показники ($ПЕО$) за рівні періоди часу, протягом яких діють однакові фактори. Розрахунок показника (P_{en}) у динаміці виконається за формулою:

$$\Delta P_{en} = \sqrt[n]{\Delta ПЕО_1 \cdot \Delta ПЕО_2 \cdot \dots \cdot \Delta ПЕО_n} = \sqrt[n]{\frac{ПЕО_n}{ПЕО_0}}$$

де ΔP_{en} – показник динаміки реакції грошових потоків;

$\Delta ПЕО$ – темпи зростання прибутку від здійснення експортних операцій;

n – число темпів зростання прибутку;

$ПЕО_0$ – прибуток від здійснення експортних операцій у базисному періоді.

Якщо $\Delta P_{en} > 1$, це свідчить про загальну фінансову стійкість підприємства до впливу негативних факторів у процесі ведення зовнішньоекономічної діяльності.

Подібну процедуру оцінювання можна виконати за іншими складовими економічної стійкості, використовуючи відповідні результативні показники. Проте розрахунок комплексного показника не буде доцільним у випадку невідповідності періодів, за які аналізуються часткові показники за різниці складовими економічної стійкості. Також варто зазначити, що показник (P_{en}) характеризує фінансову стійкість підприємства в цілому, виступає результативним показником. Для отримання деталізованих результатів дослідження зміни ($ПЕО$) під впливом конкретних факторів доцільним є проведення кореляційно-регресійного аналізу.

Підсумовуючи викладене вище, варто зазначити, що методика оцінювання економічної стійкості, яка базується на використанні оперативних даних щодо діяльності підприємства, є цілком придатною для використання підприємством при самооцінюванні. Проте порівняння оцінок декількох підприємств за такою методикою ускладнюється через наявність конфіденційної складової оперативних даних конкурента або контрагента.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами проведеного дослідження вирішено наукове завдання з удосконалення теоретико-методичних положень щодо оцінювання рівня економічної стійкості промислових підприємств на міжнародних ринках. Теоретичне значення отриманих результатів полягає у поглибленні наукових засад вибору індикаторів та показників фінансової складової економічної стійкості підприємств з урахуванням нестабільності ринкового середовища. Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання

в управлінській діяльності вітчизняних промислових підприємств, а також у практичній діяльності агентів, які спеціалізуються на інформаційно-аналітичних послугах.

Науковою новизною результатів дослідження є удосконалення науково-методичних положень щодо оцінювання рівня економічної стійкості промислових підприємств на міжнародних ринках, яке полягає в обґрунтуванні доцільності використання показника реакції грошових потоків та надає можливість встановити загальний рівень фінансової стійкості підприємства до впливу негативних факторів у процесі ведення зовнішньоекономічної діяльності. Перспективним напрямом подальших досліджень є виявлення резервів підвищення рівня економічної стійкості промислових підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Анохин С.Н. Основы экономической устойчивости промышленных предприятий в рыночной экономике / С.Н. Анохин. – Саратов : Саратовский гос. технический ун-т, 2000. – 44 с.
2. Аранчій В.І. Інтегральні підходи до оцінювання економічної стійкості аграрних підприємств / В.І. Аранчій, М.О. Удовиченко / Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – Спецвипуск. – С. 10-15.
3. Ареф'єва О.В. Оцінка рівня економічної стійкості підприємств сфери послуг / О.В. Ареф'єва, Д.М. Городинська // Актуальні проблеми економіки: наук. журн. – 2006. – № 6(60). – С. 106-111.
4. Верхоглядова Н.І. Методика оцінки стійкості функціонування будівельних підприємств / Н.І. Верхоглядова, І.В. Кононова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.sworld.com.ua/simpoz1/78.htm.
5. Коняшова А.В. Показатели оценки функциональных составляющих экономической устойчивости развития предприятия / А.В. Коняшова // Вестник Челябинского государственного университета. – 2013. – № 8(299). – С. 123-128.
6. Кроленко М.С. Система показників економічної стійкості промислового підприємства / М.С. Кроленко // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3(25). – С. 180-187.
7. Отченашенко О.А. Методичні підходи до оцінювання економічної стійкості підприємства / О.А. Отченашенко // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 4(58). – С. 89-92.
8. Семененко І.М. Методичні підходи до оцінки економічної стійкості підприємства / І.М. Семененко // Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2008 : materialy IV Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, 16–31 czerwca 2008 r. – Ekonomiczne nauki. – Przemysl : Nauka i studia, 2008. – С. 51-54.

УДК 332.1:685.1

Мохненко А.С.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємства
Херсонського державного університету*

Байша К.М.

*доцент кафедри економіки підприємства
Херсонського державного університету*

ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена проблемам формування маркетингової діяльності у структурі підприємницького сектора економіки регіону. Розроблено рекомендації з організації маркетингових служб для підприємств регіону.

Ключові слова: маркетинг, маркетингова діяльність, підприємство, підприємництво, регіон.

Мохненко А.С., Байша К.М. ФОРМИРОВАНИЕ МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена проблемам формирования маркетинговой деятельности в структуре предпринимательского сектора экономики региона. Разработаны рекомендации по организации маркетинговых служб предприятий региона.

Ключевые слова: маркетинг, маркетинговая деятельность, предприятие, предпринимательство, регион.

Mokhnenko A.S., Baysha K.M. FORMATION OF ENTERPRISES MARKETING ACTIVITY

This article is devoted to the problems of marketing activities formation within the regional business sector structure. Recommendations are developed for organization of companies marketing services in the region.

Keywords: marketing, marketing activity, enterprise, entrepreneurship, region.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки координація і розвиток виробничо-підприємницької діяльності підприємства здійснюються через складну взаємодію попиту-пропозиції, системи ціноутворення, конкуренцію й інші складові ринку, які визначають структуру виробництва і реалізації, ефективність використання ресурсів, фінансові результати підприємства. У зв'язку з цим виникла нагальна необхідність у конструюванні системи маркетингу в структурі підприємницького сектора економіки регіону.

Рациональна організація маркетингової діяльності на підприємстві припускає її формування, чітке визначення завдань, оптимальний розподіл функцій за усіма рівнями управління на основі вдосконалення і погли-

блення розділення і кооперації праці з відповідним закріпленням їх у нормативно-правових документах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам становлення та розвитку маркетингу в різний час були присвячені роботи таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як Г. Даулінг, Дж.Ф. Джоунс, О. Грець, Н. Головкина, Ю. Наврузов, Ф. Котлер, М. Малік. Розвиток підприємств у регіоні вивчали такі вітчизняні вчені, як С. Дорогунцов, Б. Данилишин, І. Колокольчикова, А. Лисецький та інші. Проте проблеми маркетингової діяльності підприємств регіону мають недостатній рівень опрацювання.

Більшість відомих наукових монографій і фахових рекомендацій та розробок вітчизняних авторів